

5. 1. 2024

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Moderace nároků ze smluvních pokut v aplikační praxi soudů

Nejvyšší soud rozsudkem velkého senátu ze dne 11. 1. 2023 ve věci sp. zn. 31 Cdo 2273/2022 změnil svou dosavadní ustálenou rozhodovací praxi, dle které platilo, že v případě, kdy soud přistoupil k moderaci smluvní pokuty, bylo z pohledu přiměřenosti přezkoumáváno samotné ustanovení o sjednané smluvní pokutě. Přelomovým rozsudkem však Nejvyšší soud vyjádřil svůj názor, že tento přístup nemůže v poměrech zák. č. [89/2012](#) Sb., občanského zákoníku, obstát. Dle závěrů Nejvyššího soudu nelze totiž moderaci smluvní pokuty chápat jako případ obsahové kontroly smluvního ujednání, ale jako způsob kontroly přiměřenosti konkrétního vzneseného nároku.

Tento způsob moderace Nejvyšší soud postavil na principu ochrany autonomie vůle smluvních stran a zásadě *pacta sunt servanda*. Soudy totiž již nebudou mít možnost zasahovat do toho, co si strany smlouvou ujednaly, neboť ujednání o smluvní pokutě zůstane v zásadě nedotčeno. V případě moderace dojde pouze ke korekci výše konkrétního vzneseného nároku tak, aby s ohledem na konkrétní zájmy stran nebyla uhrazena smluvní pokuta v nepřiměřené výši. Ohledně posouzení přiměřenosti nároku pak Nejvyšší soud v přelomovém rozsudku vymezuje přesná kritéria přezkumu, jakousi metodiku určenou soudům, dle které mají při případné moderaci postupovat.

Současně Nejvyšší soud zdůraznil, kdy je vůbec možné k moderaci přistoupit. Dle jeho závěrů platí, že moderace nároku je na místě pouze tam, kde o nepřiměřenosti napanují žádné pochybnosti, neboť jen tehdy je zásah do pohledávky věřitele ospravedlnitelný.

Jak se však s tímto novým přístupem a aplikací Nejvyšším soudem nastavené metodiky přezkumu vypořádaly v rámci své praxe soudy a jaká úskalí toto přelomové rozhodnutí přináší?

Nejprve k samotné metodice

Na prvním místě by se dle Nejvyššího soudu měly soudy vypořádat se samotnou funkcí smluvní pokuty. Skutečnost, že smluvní pokuta má především sloužit jako nátlak na dlužníka na splnění dané povinnosti, je zřejmá. Otázkou tedy zůstává, jaký cíl měla v daném smluvním vztahu ustanovení o smluvní pokutě sledovat.

Pokud měla smluvní pokuta sloužit k náhradě případné škody, pak se jedná o tzv. paušalizační funkci smluvní pokuty. Tu má smluvní pokuta v souladu s § 2050 zák. č. [89/2012](#) Sb., občanského zákoníku, v zásadě vždy. V pochybnostech o funkci smluvní pokuty tak bude smluvní pokuta s ohledem na toto zákonné ustanovení za paušalizační pokládána.

V takovém případě je nutné posoudit, jaká škoda by věřiteli v důsledky porušení utvrzené povinnosti vznikla a zda tedy není smluvní pokuta stanovena v nepřiměřené výši. Musí tedy soudy nejprve zjistit skutečnou výši škody, která v zásadě ani není předmětem daného řízení, a až poté rozhodnout o nároku? Dle Nejvyššího soudu nikoliv. Přiměřenost není třeba posuzovat s ohledem na přesně vyčíslenou škodu, ale s ohledem na obvyklé uspořádání či běžný chod věcí.

Současně však dle Nejvyššího soudu platí, že absence předpokladů pro vznik nároku na náhradu škody, např. nedostatek příčinné souvislosti, není na překážku vzniku nároku na úhradu paušalizační smluvní pokuty. Otázkou pak ale zůstává, zda se v takovém případě neotvírají soudům dveře pro moderaci smluvní pokuty až na nulovou výši. Pokud totiž nevznikla žádná škoda, k jejíž náhradě smluvní pokuta slouží, proč by měla být hrazena samotná smluvní pokuta?

Pokud měla smluvní pokuta v rámci smluvního vztahu sledovat pouze ochranu zájmů věřitele bez ohledu na to, zda mu bude nebo nebude jednáním dlužníka způsobena škoda, pak hovoříme tzv. sankční smluvní pokutě. Tou pak dle Nejvyššího soudu bude zejména smluvní pokuta tehdy, pokud byla sjednána ve výrazně nižší výši než očekávatelná škoda. Dále na sankční funkci smluvní pokuty dle Nejvyššího soudu poukazuje i výslovné vyloučení aplikace § 2050 zák. č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. Výše způsobené škody tak nebude v tomto případě významnou okolností pro posouzení přiměřenosti nároku. Naopak rozhodující bude míra zásahu do zájmů věřitele.

Smluvní pokuta může mít také povahu smíšenou, tedy dílem paušalizační a dílem sankční. Smíšenou funkci bude mít smluvní pokuta především tehdy, pokud je smluvní pokuta sjednána ve výši výrazně převyšující očekávanou výši škody, přičemž co do výše způsobené škody plní smluvní pokuta funkci paušalizační a nad výši této škody již funkci sankční.

Druhým krokem při přezkumu přiměřenosti nároku ze smluvní pokuty je pak posouzení okolností porušení smluvní povinnosti. Na tomto místě by tedy soudy měly pravděpodobně přihlížet k zavinění dlužníka, míře porušení, snaze o nápravu, apod.

Naposledy pak mají soudy přihlídnout k dotčení zájmů věřitele a vedle toho také k (i) okolnostem známým v době sjednávání, (ii) okolnostem známým v době porušení a (iii) okolnostem nastalým po porušení pokud mají nepochybně původ v porušení a byly v době porušení předvídatelné.

Rozsah samotného přezkumu ze strany soudů a požadavky na zjištění všech rozhodujících okolností tak Nejvyšší soud stanovil poměrně podrobně a široce. Při přezkumu přiměřenosti nároku ze smluvní pokuty se tedy soudy již fakticky nemohou zabývat pouze nárokem samým, ale celou řadou okolností, které s nárokem jako takovým zdánlivě nemusí souviset.

Přesto však spoustu praktických otázek neřeší. Mohou soudy moderovat i bez návrhu? Zjišťuje se funkce smluvní pokuty dle vůle stran či dle toho, jak se smluvní pokuta soudu jeví? Jaký je limit míry pochybností, při které lze k moderaci vůbec přistoupit? Přelomové rozhodnutí se tak může zdát být spíše teoretizováním o tom, jak by takový přezkum mohl jednou vypadat a dává nám spíše více otázek, než odpovědí.

Je nový přístup vůbec ústavní?

S ohledem na skutečnost, že rozsah přezkumu soudů byl Nejvyšším soudem značně rozšířen, nabízí se úvaha, zda je takový přístup vůbec ústavní a zda nedochází k jiným zásahům do práv jednotlivých stran závazku, než do smluvní volnosti a autonomie vůle. Na tuto úvahu nám svou odpověď již Ústavní soud nabízí.

Přelomové rozhodnutí Ústavní soud reflektoval v rámci nálezu ze dne 27. 9. 2023 ve věci sp. zn. I. ÚS 990/23. Ústavní soud v nálezu uzavřel, že pokud soud neposoudil nárok dle kritérií vymezených v přelomovém rozsudku Nejvyššího soudu, pak se dostatečně nezabýval významnými okolnostmi, které nastaly po sjednání smluvní pokuty, **čímž porušil práva stěžovatelů na soudní ochranu.**

Ústavní soud se tak k samotnému způsobu přezkumu dle nastíněné metodiky Nejvyššího soudu vlastně nijak nevyjádřil, ale fakticky tento přezkum ustanovil jako součást práva na spravedlivý proces a soudní ochranu. Tím spíše je nyní na obecných soudech, aby metodiku Nejvyššího soudu

důsledně dodržovaly.

Aplikační praxe soudů

Od vymezení nového přístupu k moderaci práv z nároků na smluvní pokuty uběhl již téměř rok. Za tuto dobu se Nejvyšší soud k této problematice sám vyjádřil i v dalších rozhodnutích. Vedle řady rozhodnutí, kterými Nejvyšší soud pouze mechanicky zrušil rozsudky nižších soudů, v rámci kterých nebyl nový přístup k moderaci zohledněn, neboť v době svého rozhodování tyto soudy ani nemohly znát, se Nejvyšší soud také vyjádřil k některým problematickým aspektům nového přístupu.

Z navazující rozhodovací praxe Nejvyššího soudu je již nyní možné především dovodit, že Nejvyšší soud klade velký důraz na posouzení samotné funkce smluvní pokuty. V rozsudku sp. zn. 23 Cdo 1491/2020 Nejvyšší soud značně formalisticky zrušil rozhodnutí Krajského soudu v Praze, který přistoupil k moderaci nároku ze smluvní pokuty, podrobně se s posouzením přiměřenosti vypořádal, avšak opomenul se vypořádat se stanovením funkce smluvní pokuty. Požadavek na důsledné posouzení funkce smluvní pokuty pak Nejvyšší soud zopakoval i v rozhodnutích ve věci sp. zn. 23 Cdo 1050/2022 či 27 Cdo 1354/2023, která zrušila předchozí rozhodnutí soudů, ve kterých soudy naopak nemoderovaly.

Z těchto rozhodnutí je patrné, že stanovení funkce smluvní pokuty bude klíčovým bodem posouzení nároků ze strany soudů, a to ať už bude k moderaci přistoupeno či nikoliv.

V rozsudku ve věci sp. zn. 26 Cdo 2088/2022 pak Nejvyšší soud připomněl, že moderace je na místě i v případě posuzování zákonné smluvní pokuty. Sám se vyjádřil k funkci pokuty za opožděné vyúčtování záloh na služby dle § 13 odst. 1 zák. č. [67/2013](#) Sb., o otázkách souvisejících s poskytováním plnění spojených s užíváním bytů a nebytových prostorů v domě s byty. Dle závěrů Nejvyššího soudu má tato zákonná smluvní pokuta povahu sankční a lze ji moderovat jako každou jinou.

V neposlední řadě pak Nejvyšší soud v navazující rozhodovací praxi reprezentovanou rozsudky ve věci sp. zn. 23 Cdo 1398/2022 a 33 Cdo 2040/2023, zdůrazňuje, že bez návrhu dlužníka na moderaci nároku pro jeho nepřiměřenost nelze k moderaci přistoupit. Takový návrh nemusí být dle senátu 23 Cdo vyloženě výslovný, ale současně jej nelze ani za dlužníka domýšlet. Dle závěrů Nejvyššího soudu tedy platí, že pouhé popření nároku ze smluvní pokuty neznamená požadavek na jeho moderaci. Pokud ale současně z námitek dlužníka bude vyplývat pochybnost o přiměřenosti tohoto nároku, pak již lze k moderaci přistoupit.

Nutnost existence dostatečně určitého návrhu je vyžadována také ze strany obecných soudů. Městský soud v Brně ve svém rozsudku sp. zn. 47 C 38/2023 např. uzavřel, že moderovat lze pouze na návrh dlužníka, neboť břemeno tvrzení a břemeno důkazní k nepřiměřenosti daného nároku leží právě na dlužníku. Vzhledem k tomu, že takový návrh dlužník nepřednesl a ani nepředložil tvrzení či důkazy směřující k nepřiměřenosti nároku, soud k moderaci přistoupit nemohl.

V rámci zveřejněné rozhodovací praxe nižších soudů již také můžeme nalézt řadu kazuistických příkladů nového přístupu k moderaci nároků ze smluvních pokut.

S ohledem na závěry přelomového rozhodnutí Nejvyššího soudu Obvodní soud pro Prahu 1 v rámci rozsudku sp. zn. 14 C 271/2022 uvedl, že v případě moderace nároku na smluvní pokutu, který byl v daném případě zamítnut i z jiných důvodů, by sjednanou smluvní pokutu ve výši 500.000,- Kč moderoval až na nulu. V zásadě je však nutné uzavřít, že v tomto rozhodnutí nebyla metodika ze strany soudu plně dodržena. Předně soud opomenul se vypořádat s funkcí smluvní pokuty utvrzující povinnost dlužníka k vystavení potvrzení o naložení s osobními údaji po ukončení jejich zpracování.

Navíc ačkoliv vše ukazuje na to, že by se v daném případě jednalo o smluvní pokutu sankční, neboť pokuta byla sjednána ve výši výrazně nižší než hrozící škoda (pokuta ze strany ÚOHS ve výši 10.000.000,- Kč), soud by posoudil nárok jako nulový s ohledem na to, že škoda nebyla v daném případě způsobena. Otázka výše škody však při posouzení přiměřenosti sankční smluvní pokuty není dle Nejvyššího soudu rozhodující.

Naopak rozsudek Krajského soudu v Plzni ve věci 10 Co 319/2022 představuje ukázkou toho, co vše je možné v rámci posuzování přiměřenosti nároku ze smluvní pokuty zohlednit. V tomto případě soud posuzoval přiměřenosti smluvní pokuty sjednané v rámci veřejné zakázky na vypracování návrhu pozemkových úprav. Soud po vypořádání se s funkcí smluvní pokuty zohlednil jak okolnosti porušení povinnosti, především pak spoluzavinění věřitele na tomto prodlení, tak i okolnosti další, např. že (i) dlužník neměl možnost do návrhu smlouvy zasáhnout, (ii) dlužník nevyúčtoval věřiteli vícenáklady vzniklé mu v souvislosti s vypracováním návrhu z důvodu změn ze strany věřitele, (iii) věřitel zaujal odmítavý postoj na uzavření kompromisu a přijetí části vyčíslené smluvní pokuty, (iv) způsob vyčíslení smluvní pokuty byl ze strany věřitele nečekaný a (v) celkový průběh spolupráce mezi věřitelem a dlužníkem byl jinak bezproblémový. Krajský soud tak využil prakticky všechna kritéria moderace dle metodiky.

Stejně tak Okresní soud Plzeň-město ve věci sp. zn. 30 C 342/2021 při moderaci nároku metodiku Nejvyššího soudu důsledně dodržel. Nárok ze smluvní pokuty sjednané mezi městem a poskytovatelem veřejné hromadné dopravy pak moderoval s přihlédnutím k obvyklé výši smluvních pokut v hromadné dopravě a moderoval na tuto obvyklou výši.

Naopak jiný rozsudek Okresního soudu Plzeň-město ve věci sp. zn. 25 C 46/2023 je spíše ukázkou toho, jak se aplikaci nového přístupu zcela vyhnout. Ačkoliv soud konstatoval změnu přístupu k moderaci smluvních pokut dle přelomového rozhodnutí Nejvyššího soudu, samotné posouzení provedl soud výhradně dle přiměřenosti ustanovení o smluvní pokutě, nikoliv daného nároku. Soud tak učinil dokonce s odkazem na ustálenou rozhodovací praxi o přiměřenosti smluvní pokuty stanovené ve výši 0,5 % denně z dlužné částky za každý den prodlení. Současně je však nutno podotknout, že takto postavené rozhodnutí je překvapivě ojedinělým případem v rámci zveřejněných rozhodnutí.

Okresní soud ve Vyškově ve věci sp. zn. 7 C 316/2022 pak moderoval nárok na smluvní pokutu za prodlení s úhradou vrácení zápůjčky ve výši 316.000,- Kč sjednané ve výši 1000,- Kč denně na výši zákonného úroku z prodlení. Soud tento svůj závěr zdůvodnil tím, že úrok z prodlení slouží jako sankce při nevrácení peněžité částky včas. Současně zdůraznil tu okolnost, že pokud by nedošlo k moderaci nároku, pak by smluvní pokuta ve sjednané výši v případě ročního prodlení značně překračovala výši sjednané zápůjčky. Tento závěr tak také spíše odpovídá dosavadní rozhodovací praxi soudů, neboť směřuje do nepřiměřenosti ujednání o smluvní pokutě, nikoliv uplatněného nároku, ačkoliv nový přístup k přezkumu nebyl soudem zcela ignorován, jako v předchozím případě.

Okresní soud v Nymburce v rámci svého rozsudku ve věci 8 C 140/2016 upozornil na skutečnost, že ve vztahu ke smluvním pokutám sjednaným dle staré právní úpravy, tj. obchodního zákoníku, se na rozhodovací praxi soudů ničeho nemění, neboť nový test přiměřenosti smluvní pokuty se dle přelomového rozhodnutí Nejvyššího soudu vztahuje výhradně ke smluvní pokutě dle § 2051 zák. č. [89/2012](#) Sb., občanského zákoníku. Takový závěr sice výslovně z rozhodnutí Nejvyššího soudu nevyplývá, stejně jako z něj nevyplývá opak. Je tedy otázkou, jak se s tímto závěrem Okresního soudu v Nymburce vypořádá Krajský soud v Praze, případně následně také sám Nejvyšší soud.

Obvodní soud pro Prahu 1 ve svém rozsudku ve věci sp. zn. 63 C 144/2021 a Obvodní soud pro Prahu 2 ve svém rozsudku ve věci sp. zn. 49 C 23/2022 pak i přes aplikaci metodiky vymezené Nejvyšším soudem ve výsledku moderovat odmítly, a to s ohledem na dovozenou přiměřenost nároků. Tyto

soudy tedy dokazují, že i při aplikaci metodiky nastavené Nejvyšším soudem je možné dovodit přiměřenost nároku a že tedy není nutné moderovat vždy, když to dlužník navrhne.

Na druhou stranu soudy zatím nevyužívají premisy vyjádřené Nejvyšším soudem, že moderace nároku je na místě pouze tam, kde o jeho nepřiměřenosti nepanují pochybnosti. K odmítnutí moderace tak vždy došlo na základě rozsáhlého posouzení samotného nároku a souvisejících okolností na místo toho, aby soudy učinily základní úvahu, zda skutečně lze o nepřiměřenosti nepochybovat.

Doposud zveřejněná rozhodnutí soudů aplikující přelomové rozhodnutí Nejvyššího soudu tak nabízejí příslib pestré rozhodovací praxe a různého přístupu soudů k moderaci nároků ze smluvních pokut. Některé konkrétní otázky spojené s novým přístupem k moderaci nebyly doposud v praxi soudů zcela vyřešeny, tudíž si budeme muset ještě počkat na další navazující rozhodnutí Nejvyššího soudu, která konkrétní sporné otázky objasní.

Mgr. Tereza Veselá,
koncipientka

P / R / K

ADVOKÁTNÍ KANCELÁŘ

PRK Partners s.r.o. advokátní kancelář

Jáchymova 2
110 00 Praha 1

Tel.: +420 221 430 111

Fax: +420 224 235 450

e-mail: prague@prkpartners.com

advokát

[1] zákon č. [281/2023](#) Sb.

[2] viz >>> [zde](#).

[3] viz např. § 34 odst. 5 zákoníku práce

[4] dle § 7 zákona č. [297/2016](#) Sb., o službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce, ve znění pozdějších předpisů

[5] veřejnoprávním podepisujícím se dle § 5 zákona č. [297/2016](#) Sb., o službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce rozumí stát, územní samosprávný celek, právnická osoba zřízená zákonem nebo právnická osoba zřízená nebo založená státem, územním samosprávným celkem nebo právnickou osobou zřízenou zákonem nebo jejich orgán anebo jiná jejich součást

© EPRAVO.CZ - Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Návrh nového zákona o digitální ekonomice](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 30.: Jednání za s.r.o. - zápis jednatele do obchodního rejstříku](#)
- [Předběžné opatření a další instituty k ochraně věřitelů při přeměnách](#)
- [Promlčení zápůjčky bez určení splatnosti v judikatuře Nejvyššího soudu](#)
- [Rozvod s mezinárodním prvkem a související otázky péče o děti a výživného](#)
- [Příkaz a příkaz na místě v přestupkovém řízení vedeném orgány inspekce práce](#)
- [Letiště a letecké stavby](#)
- [Problematické aspekty změn v úpravě odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku](#)
- [Autonomní mobilita optikou české legislativy. Kdy se na silnicích dočkáme vozidel bez řidiče?](#)
- [Rodičovská odpovědnost po novele občanského zákoníku: Jak nové principy rovnosti, spolupráce a ochrany dítěte mění praxi soudů a rodin](#)
- [Lhůta a povinnosti při vyrozumění oznamovatele o výsledku posouzení oznámení](#)